

և այն է իր վեհագոյն նշանն և յայտնիչն ՚ի միջի մարդկան, որք վասն այնուրիկ իրենց սրբագոյն և հաստատագոյն յիշատակաց վրայ, (ինչպէս հին քահանայապետն Հրէից, հիմայ այլ կոնգակը, գաշնագիւրք, եկեղեցիք, և այլն) դրոշմեն այդ նշանը, է: — Ուրեմն Աստուած այլ իր էութիւնը մարդկան յայտնելու ամենէն պատշաճ բան գտաւ և եցոյց զին. որով ոչ եթէ Աստուած ինքն ինչպէս զինքն գիտէ՝ այնպէս կուճանչնամք մեք, այլ այդով աւելի լաւ կրնամք ճանչնալ քան ուրիշ բանով, քանի որ մեր մարդկութեան այս չափաւոր վիճակին մէջ եմք: Արդ իմանալով որ Աստուած ինքն՝ յորմէ ամենայն ինչ է, ՚ի հարկէ կ'իմանամք, որ ինքն իսկ է ին գերագոյն, ինքն միայն կուճանչնայ և զինքն և զմեզ՝ որպէս և եմք, իսկ մենք գիտեմք զմեզ է, բայց ոչ լաւ գիտեմք թէ ինչպէս է, ևս առաւել Աստուծոյ էութիւնը անկատար ճանչնամք. ասկէ սրտերնիս կու վկայէ թէ որ ին Աստուած՝ և իմ էա կամ եսս՝ տարբեր են. և ոչ միայն այն գերագոյն է՝ տարբեր է իմ էա, այլ նաև իմ արտաքին կերպարանքէս կամ մարմնէս, որ յար և նման է ուրիշ զգալի և նիւթական տարերաց. ըսել է որ տարրն այլ Աստուծոմէ և ինծմէ զատ երրորդ է. և այս բաները ճանչնալու զօրութիւնն այսինքն ին կամ էական ծանօթութիւնն (ըստոյդ ծանօթութիւնն ինչպէս իսկապէս է և կու ճանչնայ Աստուած) այս ծանօթութիւնս այլ կ'ըսեմ, կրնայ սեպուիլ զատ չորրորդ է մը, զոր և հարկ է անուանեմք սովորական բառիւ ձգնարտութիւն:

Վերջաբանեմ. ամենայն ինչ է, և ոչ ամենայն ինչ մի և նոյն է. յորմէ հետևի՝ թէ հարկ է զի որ և իցէ է՝ որոշ յատկութիւն և սահման մ'ունենայ, և շփոթ անհաստատ բան մը չըլլայ. և աստի հետևի որոշողութիւն կամ զատութիւնը (էն և էին) էական. զոր և չորս կերպով կամ տեսակաւ ճանչցանք. այսինքն է Աստուած. է՝ եսս կամ մարդս կամ հոգիս. է՝ տարրն. և

է՝ ճշմարտութիւնն: — Այս չորրորդս և յետինս՝ որ երբեմն առաջնոյն հետ նոյնանայ կամ նոյն կ'իմացուի, նկատմամբ մեր մտացս՝ չատ կերպ զանազանի և չատ խորհելու, քննելու, գիտելու բան է. և ահա գրութեանս նպատակն այլ այս է, քննել զէն, ճանչնալ զճշմարտութիւնը: — Հիմայ, ով ընթերցող, եթէ դու այլ արժանի սեպես ինձ կամ զանազանեալ էն քննութիւնը և ծանօթութիւնը, կ'ըսես աղէկ է. իսկ եթէ չես հաճիր՝ կ'ըսես ոչ. և դարձնես թղթիս և ըսը յարեմուտս:

Փ ֓.

Մանկութիւնն առ Հայաստան.

Հայաստանն աշխարհ ցանկալի, քոյ արևուն արեմուտք միայն իմ աչերս տեսան, այս քանի ման կու գայ Արարատ արևուն բոլորաիք, և քոյ բաղդին երբէք չծագէ արեւը. նոր արև նոր տարւոյ՝ զազգ ամեն և զաշխարհ ՚ի թունդ է հաներ, և Հայաստան միայն իր յաւերակսն ինչո՞ւ հեծէ. Թրդունքներ՝ ջրհեղեղի տան երևոյթ, ցաւոց նուրա վիհ՝ անդունդ է ովկիանու, ցուրտ հիւսիսի մունչել հառաչանքնորա. և երբ կամ ոյք այս բիւր չարեաց վերջ և դարման:

Ո՛յք —

Հայացն մանկութիւն, հայրենեաց բաղդին դուք լիջիք արեւը:

Ե՛րբ —

Երբ եռանդուն փափաքներ, երբ դու ծունեսոյ ջանք՝ ձեր ճակատ պսակեն: